

آزمون های تشریحی

آزمون های تشریحی آزمون هایی هستند که پرسش های آن به صورت پرسش های باز پاسخ یا تشریحی است. این گونه آزمون ها برای ارزشیابی برخی از انواع تغییرات رفتاری ارزش خاص دارند. آزمودنی در پاسخ دادن به سؤال ها تا حدی آزادی عمل دارد و شرایط مناسبی برای تشریح عقاید و جنبه ها مختلف فکری او فراهم می آید. این آزمون ها به آزمودنی فرصت می دهند تا اطلاعات را به خاطر بیاورد و به زبان خود و کلمات خود آنچه را که مایل باشد بیان نماید و افکار و عقاید خود را مرتب نماید. علاوه بر این به معلم فرصت میدهد تا آزمودنی را از نظر پیشرفت عقاید، انشاء، قدرت درک مطالب و طرز تفکر بررسی و ارزشیابی کند.

در این گونه آزمون ها، فقط سؤال در اختیار آزمودنی قرار می گیرد و او باید مطابق با نظر و سلیقه شخصی خود به آنها پاسخ دهد. این آزمون ها توانایی یاد آوری را می سنجد. امتیاز بزرگ آزمون های تشریحی این است که آنها برای اندازه گیری سطوح بالای طبقه بندی هدف های آموزشی یعنی کاربرد، تحلیل، ترکیب و ارزشیابی مورد استفاده قرار می گیرند. و پاسخ آن معمولا صولانی است و هدفهای خاصی را اندازه می گیرند. سؤال انشایی تنها موجب پاسخ های طولانی یا به اصطلاح کاغذ سیاه کن نمی شوند بلکه امکان اندازه گیری هدفهای آموزشی، عقاید و افکار آزمودنی را میسر می سازند. که با سایر انواع سؤالهای باز پاسخ قابل اندازه گیری نمی باشند.

تهیه سؤالهای انشایی تقریباً آسان است. همان طور که ذکر شد، دانش آموز در نوشتن آنها آزادی عمل دارد. از آنجا که دانش آموزان در پاسخگویی به سؤالهای انشایی آزادی عمل بیشتری دارند بنابراین معلم باید سؤالها را با دقت و با وضوح کامل طرح نماید. اگر سؤال انشایی به روشنی طرح نشود، این خطر وجود خواهد داشت که از جانب دانش آموزان به شیوه ای مختلف و متفاوتی تفسیر شوند. اگر چنین مسأله ای به وجود آید دانستن اینکه سؤال واقعاً چه چیزی را اندازه می گیرد دشوار خواهد شد. با این حال، نسبی و قراردادی بودن نمره گذاری سؤالات، محدود بودن تعداد سؤالها، زید بودن زمان لازم برای پاسخگویی و عینی نبودن نمره گذاری، دخالت قضاوت شخصی مصحح در تصحیح و نمره گذاری سؤالات، وقت گیر بودن تصحیح اوراق امتحانی و در نظر گرفتن نمونه کوچکی از مطالب تدریس شده و هدفهای آموزشی از معایب عمده آزمونهای تشریحی می باشد. پراکندگی نمرات در این آزمونها اطلاعات مشخصی درباره پایایی یا اعتبار یک آزمون القا نمی کند. استفاده از تعداد زیادی سؤال کوتاه پاسخ دو امتیاز دارد: اولاً، معلم می تواند محتوای آموزشی زیادی را مورد توجه قرار می دهد. ثانیاً: تصحیح اوراق آسان می شود. هنگامی که تعداد سؤالها زیاد است، باید دانش آموزان را از شیوه نمره گذاری پاسخ های آنها (ضریب هر سؤال) مطلع کرد و از آنها خواست به همه سؤالها پاسخ بدهند. با توجه به محدود بودن سؤالهای انشایی، نقش عامل شانس و تصادف احتمالاً بسیار مهم خواهد بود و ممکن

است نمره فرد اصولاً معرف میزان واقعی دانش او نباشد همچنین بسیار دشوار خواهد بود که بتوان دقت نمره گذاری سؤالهای انشایی را بطور قابل ملاحظه ای افزایش داد . شیوه ای که می تواند درجه اعتبار نمره گذاری آزمونهای انشایی را افزایش دهد این است که الگویی از پاسخ ها تهیه شود . این الگو باید بتواند تفاوت پاسخ صحیح از پاسخ غلط را بطور روشن نشان دهد . شیوه دیگر آن است که کل پاسخ آزمودنی به اجزای کوچک تقسیم شود و برای هر جزء یک نمره جداگانه در نظر گرفته شود . مدافعان این گونه آزمونها ادعا می کنند که تهیه آزمونهای تشریحی از تهیه آزمونهای عینی آسانتر است ، نسبت به آزمونهای عینی موقعیت های واقعی تری را به آزمون شوندگان عرضه می کنند و توانایی پاسخ دهی یا یاد آوری آزمودنیها را به سؤالها می سنجند نه توانایی انتخاب یا باز شناسی پاسخ ها را . همچنین این آزمونها به دانش آموز امکان حدس زدن نمی دهند و عمل وی نیز تنها تشخیص پاسخ درست نیست . این یک واقعیت است که پاسخ دادن به سؤالهای انشایی بیش از آنکه نیاز به تشخیص و باز شناسی داشته باشد مستلزم یاد آوری و بخاطر آوردن مطالب است . اعتقاد بر این است که سؤالهای انشایی فرایند های روانی سطوح عالی تر را می سنجند و یاد گیرنده باید برای پاسخ دادن به آن حمایت و تسلط واقعی داشته باشد . با این حال ، مسأله عمده در آزمونهای تشریحی پر زحمت و ذهنی بودن ارزشیابی پاسخها است . هر

معلمی که با مسأله تصحیح اوراق اینگونه آزمونها حتی برای یک بار سرو کار داشته باشد پر زحمت بودن آن را تأیید می کند .

آزمونهای تشریحی به دو دسته آزمون گسترده - پاسخ - و محدود پاسخ تقسیم می شوند . در آزمونهای تشریحی گسترده پاسخ ، آزمودنی تا حدود زیادی آزاد است تا هر طور که مایل باشد پاسخ خود را بپروراند و سازمان دهد و هیچ گونه محدودیتی بر ای آزمون شونده منظور نمی شود . بنابراین ، آزادی عمل بسیار زیاد است . آزمونهای تشریحی گسترده پاسخ برای سنجش هدفهای آموزش سطح بالا مانند تحلیل ، ترکیب و ارزشیابی (بالا ترین طبقات حیطه شناسی) مناسب ترین آزمونها هستند .

در آزمونهای تشریحی محدود پاسخ ، آزمون شونده در دادن پاسخ به سؤالا آزادی کامل ندارند ، بلکه او ملزم است پاسخ خود را در چهار چوب شرایط خاص و مشخص محدود کند . این سؤالا آزمون شونده را محدود به پاسخ دادن به یک موضوع خاص می کنند . بنابراین ، سؤالهای آزمونهای محدود پاسخ برای اندازه گیری توانایی یادگیرندگان در سطوح پایین تر مانند فهمیدن ، کاربرد و تحلیل مناسب هستند اما برای سنجش توانایی ترکیب (خلاقیت) و ارزشیابی خیلی مناسب نیستند .

قواعد تهیه سؤالهای تشریحی

برای اینکه فراگیران اندیشه های خود را بطور منطقی ، منسجم و سازمان یافته بیان کنند و در این کار از خود خلاقیت نشان دهند ، باید قواعد زیر را رعایت کرد :

۱- در نوشتن سؤالها باید جدول مشخصات را به دقت رسم کنند و سؤالها بطور مستقیم به هدفهای آموزشی مربوط باشند .

۲- سؤالهای تشریحی را تنها به اندازه گیری هدفهایی محدود کنید که با سایر انواع

آزمونها به خوبی قابل اندازه گیری نباشند . یعنی از سؤالهای تشریحی برای

اندازه گیری هدفهایی مانند دانش ، استفاده نکنید ، بلکه پاسخ به این گونه

سؤالها را برای اندازه گیری طبقات سطح بالا مانند تحلیل ، ترکیب و

ارزشیابی مورد استفاده قرار دهید .

۳- سؤالهای تشریحی را با کلمات روشن و واضح مانند « تعریف کنید » « خلاصه

کنید » « حل کنید » « طبقه بندی کنید » بیان کنید و از کلی گویی و ابهام پرهیز

نمایید .

۴- از کاربرد کلمات « چه کسی » « چه وقت » یا « کجا » پرهیز کنید و به جای

آنها از کلمات « چرا » « چگونه » و « به چه دلیل » استفاده نمایید .

۵- حتی الا مکان از سؤالهای تازه و موقعیتهای جدید استفاده کنید .

۶- به آزمون شوندگان حق انتخاب چند سؤال را از میان تعدادی سؤال ندهید .

۷- برای پاسخ دادن به سؤالها ، زمان کافی در نظر بگیرید و زمان هر سؤال رانیز

بطور جداگانه مشخص کنید .

۸- با نوشتن سؤلهایی که به جواب کوتاه نیاز دارند ، تعداد آنها را افزایش دهید و از مشکل ضعف نمونه گیری آزمون شوندگان برسانید .

۹- عواملی را که در ارزشیابی آزمونهای تشریحی دخالت خواهید داد از قبل تعیین کنید و آنها را به اطلاع آزمون شوندگان برسانید .

۱۰ - سؤلهای مربوط به موضوعات و عقاید بحث انگیز باید طوری طرح شوند

که از آزمون شوندگان بخواهند تا شواهد لازم برای مستند کردن عقیده انتخابی رابیان کند ، نه این که از او بخواهند صرفا عقاید شخصی خود را شرح دهد

۱۱ - سؤال باید به گونه ای نوشته شود که مستقیما به هدف مورد اندازه گیری مربوط شود .

۱۲- سؤالهها باید مطالب مهمی را مد نظر قرار دهند .

۱۳- صورت سؤلهای انشایی باید بسیار واضح و مشخص باشد .

۱۴ - سؤلهای مربوط به سنجش حیطة ارزشیابی باید با توجه به موفقیتهای جدید و بدیع نوشته شوند .

۱۵ - برای هر سؤال و کل سؤالهها باید زمان جداگانه ای در نظر گرفته شود .

قواعد تصحیح پاسخ سؤلهای تشریحی

یکی از دلایل عمده مخالفت برخی از صاحب نظران با کاربرد این آزمونها ناشی از بی ثباتی نمره گذاری این آزمونها است. از اینرو، در آزمونهای تشریحی بخش اعظم اندازه گیری توانایی مورد نظر به شخصی که پاسخ های سؤال را می خواند و به آنها نمره می دهد وابسته است. به همین منظور باید قواعد زیر در تصحیح این آزمونها رعایت شوند:

۱- پاسخ های سؤالها را تنها بر اساس هدفی که در سؤال گنجانده شده است تصحیح کنید و از دخالت دادن نکات دستوری، املائی و انشایی و یا خوش نویسی خود داری کنید.

۲- با نوشتن یک پاسخ نمونه یا الگو برای هر سؤال بعنوان کلید، از دخالت عوامل نا مربوط جلوگیری کنید. این کلید در نمره گذاری کمک زیادی به مصحح می کند.

۳- پاسخ را سؤال به سؤال تصحیح کنید نه ورقه به ورقه. این روش امکان مقایسه پاسخ ها و کار نمره گذاری را تسهیل می نماید.

۴- هنگام تصحیح اوراق امتحانی از شناسایی نام آزمودنیها خودداری نمایید، زیرا این امر باعث می شود نظر شخصی مصحح در آن دخالت نکند. برای این کار می توانید از رمزهای عددی استفاده نمایید یا سربرگ اوراق امتحانی را جدا کنید و آنها را شماره گذاری کنید.

۵- در صورت امکان از یکی دو نفر از همکارانتان بخواهید تا سؤلهایی را که شما تصحیح کرده اید مجدداً تصحیح کنند. در این صورت، میانگین نمرات مصححان مختلف از نمرات هر یک از آنها دقیق تر خواهد بود.

۶- تمام پاسخ های آزمون شوندگان به یک سؤال در یک نشست و بدون وقفه زمانی تصحیح کنید.

۷- بر روی برگه های آزمون اشتباهات دانش آموزان را تصحیح کنید و اظهار نظرهای خود را بنویسید.

۸- از روش تحلیلی (تقسیم بندی پاسخ هر سؤال به اجزاء کوچکتر و سپس تعیین ارزش و نمره هر جزء) و روش کلی (در این روش پاسخ به اجزاء تقسیم نمی شوند بلکه تنها به صورت یک کل در نظر گرفته می شود) استفاده نمایید.

۹- فهرستی واضح و صریح از مفاهیم کلیدی و اطلاعاتی که باید در پاسخها باشد تهیه و نحوه تخصیص امتیازات را به آنها تعریف کنید.

۱۰- تعدادی نمونه اندک (برای مثال پنج مورد یا بیشتر) از پاسخها را بدون نمره دادن و برای بدست آوردن یک دید کلی از کیفیت پاسخهایی که انتظار می رود مطالعه کنید.

۱۱ - پس از نمره گذاری هر سؤال ترتیب ورقه ها را به صورت تصادفی از نو تغییر دهید .

۱۲ - اگر قرار است اوراق زیادی تصحیح شود ، بهتر است که حداقل زمانهای

کوتاهی را گاه و بی گاه به فعالیت دیگری پردازند تا اثر خستگی و یکنواختی کار کاهش یابد .

آزمونهای کوتاه پاسخ

این آزمونها حد واسط آزمونهای عینی و انشایی هستند که در آن پاسخ دادن به

سؤالات بسیار آسان است و از یک جمله تجاوز نمی کند . در سالهای اولیه دبستان

برای اندازه گیری میزان یادگیری دانش آموز در زمینه واژگان و مفاهیم مورد

استفاده قرار می گیرند و سؤالات مفیدی هستند . این گونه آزمونها برای اندازه

گیری هدفهای شناختی سطوح پایین ، به ویژه دانش یا معلومات مفید هستند .

سؤالهای این آزمونها عمدتاً با کلمات و اعداد سر و کار دارند . یکی از محاسن

آزمونهای کوتاه پاسخ سهولت تهیه سؤالها و تصحیح پاسخ های آنها است . این

آزمونها در مقایسه با آزمونهای عینی که به شکل صحیح - غلط یا چند گزینه ای

هستند مزایای دارند که به شرح زیر می باشد :

۱- اجرای آنها آسان است .

۲- احتمال تقلب را کاهش می دهند .

۳- نسبت به آزمونهای عینی چند گزینه ای ، صحیح - غلط و جور کردنی

اطلاعات تشخیصی بیشتری در اختیار معلمان قرار می دهند .

در نوشتن سؤالهای آزمونهای کوتاه پاسخ آنچه حائز اهمیت است وضوح و روشنی

سؤال می باشد . سؤالها باید به گونه ای نوشته شوند که دقیقاً همان پاسخی را در

ذهن آزمودنی تداعی کنند که مورد نیاز نویسنده سؤال می باشد . بنابراین ، سؤال

به هیچ وجه نباید مبهم باشد . نوشتن آزمونهای کوتاه پاسخ بیشتر از نوشتن

آزمونهای انشایی وقت می گیرد ، اما آزمونهای کوتاه پاسخ کار آمدتر از سؤالهای

انشایی هستند . در سؤال کوتاه پاسخ دانش آموز برای نوشتن پاسخها وقت کمتری

صرف می کند .

سؤالهای کوتاه پاسخ توانایی دانش آموز در یاد آوری وقایع را اندازه گیری می

کنند . این گونه سؤالهای کوتاه پاسخ از آزمودنی می خواهند که پاسخ را به یاد

آورد و آن را مجدداً بنویسد یا بگوید . در آزمون های کوتاه پاسخ از دانش آموز

نمی خواهند که پاسخ را بازشناسی کند و آن را انتخاب نماید . مسأله ای که در

مورد سؤالهای کوتاه پاسخ مطرح می شود دامنه تغییر پاسخ های دانش آموزان

است . معمولاً این پاسخ ها کم و بیش با پاسخی که معلم انتظار دارد مترادف

هستند . بنابراین ، معلم در مقابل این مشکل قرار میگیرد که کدامیک از آنها را

قبول و کدامیک را مردود بشمارد . تصمیم گیری زمانی مشکل میشود که پاسخ به

شیوه های مختلف و بر اساس تفسیر مختلف داده شود . اگر چه سؤال های کوتاه پاسخ هدفهای محدودی را اندازه می گیرند و تصحیح آنها نیز دشوار است ، اما معلم در استفاده از آنها آزادی عمل دارد . از مزایای دیگر آزمونهای کوتاه پاسخ این است که در آنها حدس کورکورانه که از معایب عمده آزمون های عینی است وجود ندارد . به نظر می رسد که در آزمونهای کوتاه پاسخ هیچ گونه احتمال حدس زدن وجود ندارد .

این آزمونها قادر به اندازه گیری سطوح دانش و حدکثر فهم و درک و کاربرد هستند . همچنین استفاده زیاد از این گونه آزمون ها باعث تشویق یادگیرندگان به حفظ کردن اطلاعات جزئی و بی اهمیت خواهد شد . زیرا در این آزمون ها بیشتر این نوع اطلاعات سنجیده می شود . همچنین تصحیح و نمره گذاری پاسخ های این آزمون ها به دقت و سرعت آزمون های عینی نمی باشد . و این امر ممکن است به عدم دقت در تصحیح اوراق امتحانی و کاهش میزان اعتبار و پایانی آزمون منجر شود . آزمون های کوتاه پاسخ به شکل های متفاوتی نوشته میشوند . شکل پرسشی دقیقاً همان طوری است که از نامش بر می آید . یعنی پرسشی که در یک سؤال گنجانده شده است . برای مثال ، فردی طی ماه گذشته ۱۲۰۰۰ کیلومتر رانندگی کرده است اگر او به طور متوسط هر ساعت ۷۰ کیلومتر سرعت داشته است ، طی سه ماه گذشته چند ساعت رانندگی کرده است ؟

جواب ..... ساعت .

نوع دیگر آزمون های کوتاه پاسخ شکل تداعی است . در این نوع آزمون هر سؤال بر پرسشی دلالت کرده و سؤال تداعی نوعی از سؤالات پرسشی است . در واقع مجموعه ای از لغات با عبارات داده می شود و از آزمودنی خواسته می شود آنها را تداعی نماید . برای مثال قبل از هر عبارت تو صیفی زیر نام شهری را در ایران که با آن عبارت تطبیق می کند بنویسید .

۱- .....بزرگترین شهر ایران است .

۲- .....مرکز استان خراسان میباشد .

۳- .....شهر صنعت محسوب میشود .

۴- .....از شهر های مهم مذهبی ایران است .

و سرانجام ، نوع دیگر آزمونهای کوتاه پاسخ شکل کامل کردنی است . این نوع سؤالات کمتر متداول است . در این نوع سؤالات معمولاً سؤال به شکل جمله ای با یک یا چند کلمه جا افتاده ارائه می شود و آزمودنی باید آنها را تکمیل نماید . برای مثال ، به سؤال های زیر توجه کنید .

۱- سعدی یک ..... بود .

۲- نظریه مولانا در زمینه ..... است .

۳- ..... ریاضی دانی بود که در قرن ..... می زیست .

۴- مؤسس مکتب اشراق در ایران ..... است .

در ساخت سؤالات انشایی کوتاه پاسخ باید قواعدی رعایت شود تا اعتبار و پایایی آزمون افزایش یابد .

۱- سؤالات باید مطلب یا موضوعی مهم را اندازه گیری کنند . بنابراین باید از مطرح نمودن موضوعات بی اهمیت و جزئی اجتناب شود .

۲- صورت سؤال باید کاملاً واضح و روشن باشد و از کاربرد کلمات و عبارات مبهم و دو پهلو اجتناب گردد .

۳- در سؤالاتی که پاسخ عددی دارند ، باید واحد مقیاس و میزان دقت آن در محاسبات مورد توجه قرار گیرد .

۴- در هر سؤال باید تنها یک جا منظور گردد و از کاربرد موارد متعدد جا خالی در یک سؤال خودداری شود .

۵- جاهای خالی سؤالات حدالامکان باید در انتهای سؤالات باشد.

۶- باید از کاربرد اشارات دستوری با واژه هایی که به نوعی دال بر پاسخ باشند خودداری شود .

۷- سؤالات باید به گونه ای باشند که جملات کتاب عیناً در آنها نوشته نشده باشد .